

Стаття надійшла до редакції 10.04.2014 р.

*Рудницькая Н.Н.*, к. філол. н., доц.,  
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

### **АНТИРЕЛИГИОЗНАЯ АДАПТАЦИЯ РУССКОЯЗЫЧНЫХ ПЕРЕВОДОВ В СССР**

*В статье рассматривается адаптация русскоязычных переводов под давлением советской антирелигиозной цензуры. Проанализированы характеристики текстов, вызывающие цензурное вмешательство. Выделены операции, используемые для адаптации переводных текстов в соответствии с цензурными требованиями.*

**Ключевые слова:** *перевод, цензура, адаптация, религиозные образы.*

*Rudnytska N.M.*, Cand.Phil.Sci., Associate Professor  
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

### **ANTIRELIGIOUS ADAPTATION OF RUSSIAN TRANSLATIONS IN THE USSR**

*The article deals with adaptation of Russian translations under the pressure of Soviet anti-religious censorship. There have been analyzed textual features causing censorial intrusion. Operations used for translated texts' adaptation to censorial norms have been singled out.*

**Key words:** *translation, censorship, adaptation, religious imagery.*

УДК – 81'255.4'38=161.2=111=133.1:82-7-93'06

*Рудько О. В.*, викл.,  
Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

### **СКЛАДНОЩІ ВІДТВОРЕННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ ДОСЯГНЕННЯ ГУМОРИСТИЧНОГО ЕФЕКТУ В СУЧАСНІЙ ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ (на матеріалі українських, англійських та французьких творів 1980-2013 рр.)**

*Стаття присвячена дослідженню складних для перекладу засобів досягнення гумористичного ефекту у творах української, англійської та французької дитячої літератури кінця ХХ – початку ХХІ століть (1980–2013 р.р.). Розглянуто стилістичні засоби досягнення гумористичного ефекту, досліджено способи їх перекладу.*

**Ключові слова:** *сучасна дитяча література, стилістичні засоби, гумористичний ефект, переклад.*

**Метою** статті є дослідження складних для перекладу стилістичних засобів досягнення гумористичного ефекту в українській, англійській та французькій дитячій літературі кінця XX – початку XXI століття.

Нами поставлено такі **завдання**, як-от:

- вивчити підходи до перекладу складних елементів художнього прозового тексту;
- розглянути особливості дитячої літератури в означеному контексті;
- дослідити прозові твори дитячої літератури, визначити складні для перекладу стилістичні засоби досягнення гумористичного ефекту;
- розглянути існуючі переклади зазначених елементів тексту та у окремих випадках запропонувати власні варіанти перекладу.

**Актуальність і наукова новизна дослідження.** Актуальність теми обумовлена тим, що методи перекладу стилістичних засобів досягнення гумористичного ефекту в сучасній дитячій літературі вивчені недостатньо.

Проблемами перекладу складних елементів займалися А.Федоров, С.Влахов та С.Флорін, Р.Зорівчак, Л.Снежик та О.Федорова та інші перекладознавці. Вони ґрунтовно дослідили і систематизували елементи прозового тексту, які формально неможливо перекласти та запропонували творчий практичний підхід до перекладу таких елементів.

Однак проблема потребує додаткового дослідження з точки зору літературознавства, особливо стосовно дитячої літератури, оскільки не можна не враховувати особливості цільової аудиторії, відсутність у них відповідного досвіду чи знань. Серед науковців, які займалися цим питанням – А.Потапова, Кароль Мюльє (Франція), що розглядали проблему на матеріалі творів Дж. Ролінг, а також А.Здражко і О.Ребрій, який зазначає, що й автор, і перекладач, повинен уміти бачити світ очима дитини [1,2]. Дослідники говорять і про важливість культурологічного чинника в перекладі, донесення до читача відчуття чужої культури.

Одним із засобів передачі національного колориту є реалії. Влахов та Флорін пропонують таке пояснення поняття «реалія»: «це слова (і словосполучення), що називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального та історичного розвитку) одного народу і чужі для іншого; вони є носіями національного та/або історичного колориту і, як правило, не мають точних відповідників (еквівалентів) у інших мовах, і, як наслідок, не підлягають перекладу «на загальних умовах», вимагаючи особливого підходу» [2,47].

У творах для дітей приділяється велике значення етнографічним реаліям, особливо їжі та напоям, зокрема святковим. Так, описи національної їжі притаманні творам англійських письменників Дж. Роулінг (детально описуються святкові вечери, наприклад Різдвяна та присвячена Хеллоуїну), Роальда Дала (сцена годування Велетня у палаці королеви, де описується традиційний англійський сніданок), українських письменників, серед яких – Зірка Мензатюк (книга «Зварю тобі борщику» є збіркою казок про українську національну їжу). Вживання концептуальних відповідників при перекладі цих реалій позбавило б текст національного колориту.

Фольклорні та міфологічні елементи поширені в дитячій літературі різних країн. Часто твори базуються на міфології або окремі сюжети, персонажі запозичуються з місцевого чи іноземного фольклору. Наприклад, у серії романів Джоан Ролінг про Гаррі

Поттера часто згадуються міфічні істоти, серед яких і ті, що зустрічаються в українській міфології, наприклад «*перевертень*», «*відьма*», і невідомі українському читачеві, наприклад «*баниї*» (в ірландській міфології – жінка-дух, яка своїм характерним завиванням сповіщала про наближення смерті). У таких випадках, на нашу думку, доцільно при перекладі застосовувати транскрипцію і зноски з поясненням значення слова, тобто прагматичну адаптацію, про необхідність якої говорить дослідниця А.Потапова. Серед українських письменників фольклорних персонажів згадують Сашко Дерманський («Танок Чугайстра»), Іван Андрусяк («Стефа і її Чакалка», «Кабан дикий – хвіст великий») та інші. Однак, якщо міфічна істота не є персонажем, а її назва вжита у складі сталого виразу або порівняння, такий стилістичний засіб може бути перекладений із застосуванням концептуального відповідника. Наприклад, у творі Рейчел Рене Рассел «*Dork Diaries*» («Щоденники зануди») зустрічаємо порівняння «*завивала, як баниї*». В такому випадку при перекладі українською мовою вважаємо доречним вжити сталий вираз, більш знайомий українському читачеві, «*завивала, як сирена*».

Також відмінності у правилах поведінки в соціумі в різних країнах можуть потребувати пояснення. Наприклад, у творі «Любий Німий Щоденнику, давай зробимо вигляд, що цього ніколи не було» Джима Бентона є такий епізод: «*Чесно, Любий Німий Щоденнику, яби у магазині БУВ щоденник, схожий на Анджеліну, і ти мені про це сказав, я б пішла в магазин і купила його, і використовувала б його сторінки для того, щоб підбирати Стінкерове /собаче/ сам-знаєш-що, коли я виводжу його на прогулянку.*» [3,16] Оскільки в Україні не існує відповідного закону, і зноски з поясненням не відповідають стилю твору, пропонуємо при перекладі додати фразу «*щоб не засмічувати газон*».

У цьому прикладі звернемо увагу також на прізвисько собаки. Воно перекладається як «*Смердючка*». З точки зору української культури, такі слова неприпустимі в дитячій літературі, тому при перекладі українською мовою можна застосувати або транслітерацію, або вжити евфемізм, наприклад «*Скунс*». Говорячи про табу, наведемо також приклад із твору Дж.Ролінг «Гаррі Поттер і келих вогню», розділу 13:

*“O Professor, look! I think I’ve got an unexpected planet! Oooh, which one’s that, Professor?”*

*“It is Uranus, my dear,” said Professor Trelawney, peering down at the chart.*

*“Can I have a look at Uranus too, Lavender?” said Ron. [4]*

У цьому прикладі Дж. Ролінг застосовує каламбур, оскільки в англійській мові «Uranus» звучить як «your anus». Дослівний переклад цього каламбуру на інші мови не тільки неможливий, але для багатьох країн і неприпустимий. Та контекст вимагає збереження гумористичного ефекту у цьому діалозі. Перекладач В. Морозов справився із задачею так:

*– Ой, пані професорко, дивіться! Здається, я знайшла нову планету! Пані професорко, що це?*

*– Це Уран, дороженька, – сказала професорка Трелоні, глянувши на карту.*

*– Лавандо, а можна й мені подивитись на новий Уран? – реготнув Рон. [5]*

Однак, пом’яштуючи вирази, щоб вони не були табуйованими у мові перекладу, перекладач повинен зберігати стиль оригіналу, отже у випадку жаргонізмів, просторіччя

чи ламаної мови, що особливо часто зустрічається у «щоденниках», перекладач має шукати відповідники у мові перекладу.

Повертаючись до питання особистих імен та назв, звернемо увагу на те, що промовисті імена характерні для дитячої літератури. Існують різні підходи до їхнього перекладу. Звернемо увагу на цікавий приклад перекладу особистих імен у серії романів про Гаррі Поттера Віктором Морозовим. Зазвичай імена він перекладає транскрипцією та транслітерацією, однак у випадку, коли значення прізвища героя використовується у словотворенні надалі у тексті, він перекладає його на українську мову: *Slughorn* – *Слизоріг*.

Популярним засобом в дитячій літературі є оказіоналізми (авторські неологізми), що вимагають від перекладача винахідливості. Наводимо приклади із творів Дж.Ролінг та Р.Дала у перекладі Віктора Морозова: *butterbeer* (*маслопиво*), *bubotubers* (*буботруби*) *snozzcumbers* (*ойзірки*), *froboscottle and whizzpoppers* (*шумбурбулька і свистопурки*). Серед українських авторів оказіоналізми вживають Іван Андрусяк, Сашко Дерманський та ін.

Одним зі складних для перекладу стилістичних засобів є фразеологізми, які бажано перекладати за допомогою фразеологічних еквівалентів чи аналогів із урахуванням стилістичного забарвлення. Задача перекладача стає важчою, якщо автор ламає фразеологізми або застосовує гру слів.

Розглянемо цікаві приклади із перекладів, виконаних В. Морозовим:

*“Come on, Hermione, come and have some food,” Harry said, looking over at Ron and wondering whether he was in good enough mood to bury the hatchet.* [6]

У цьому уривку використано фразеологізм «*зарути сокиру*», що походить із культури американських індіанців і вже увійшов в російську мову як «*зарути топор війни*», однак не існує дослівного аналогу в українській мові, отже В.Морозов застосовує аналогічний за значенням сталий вираз:

– *Слушай, Герміоно, йди до нас, – мовив Гаррі, дивлячись на Рона і сподіваючись, що той має достатньо гарний настрій для мирної угоди.* [7]

Приклад ламання фразеологізма із твору «ВДВ» Роальда Дала і його переклад:

*“Of course”, the BFG said. “But how is this helping us! I think you is barking the wrong dog”* замість *“... you are barking the wrong tree”*, що означає «*помілятися, звертатися на за адресою.*» [8, 112]

«*Звичайно, – підтвердив ВДВ. – Але як це нам допоможе? Я думати, що це нам допоможе, як мертвому кадилак.*» [9, 150]

Гра слів є одним із яскравих стилістичних засобів створення гумористичного ефекту. Наприклад, фрагмент із твору Сашка Дерманського «Чудове Чудовисько»:

– *Будеш Мушкетером.*

– *А що роблять мушкетери – тнуть мушок?* [10,15]

Пропонуємо перекласти цей уривок англійською наступним чином:

– *You'll be a Musketeer.*

– *Do muskets really have ears?*

(Оскільки *“musketeer”* звучить як *“musket ear”* – «*вухо мушкета.*».)

У деяких випадках, на нашу думку, при перекладі можливе посилання на мову оригіналу, наприклад, у наступному уривку з твору Джима Бентона «Любий німий щоденнику...»:

*I just locked myself in the bathroom and dyed alone.*

*(Which reminds me: I know why they call it “dye”. Because after you see what it does, that’s what you’ll want to do.)* [3,21]

*Я просто замкнулася у ванні і наодинці пофарбувалася.*

*(Тепер я знаю, чому в англійській мові «пофарбуватися» звучить так само, як «померти». Тому що як побачиш, що оте фарбування з тобою зробило, то тільки померти і хочеться!)*

Але бувають випадки, коли у грі слів використовуються особисті імена, як от Великий Добрий Велетень у книзі Роальда Дала, переплутавши букви імені та прізвища Чарльза Дікенса, говорять:

*“By Dahl’s Chickens”* [8,105]

*«Dahl’s Chickens»* перекладається як *«курчата Дала»*. В перекладі неможливо повністю зберегти гру слів, оскільки пов’язані два особистих імені, однак гумористичний ефект збережено:

*– А писати її Дал Чікенз, – додав ВДВ.* [9,140]

На нашу думку, існують твори дитячої літератури, які перекласти неможливо. Серед них – такі, що засновані на грі слів та каламбурі і супроводжуються авторськими ілюстраціями, які автором вважаються частиною твору і зображають каламбури, що вжито в тексті. Наприклад, серія творів французького письменника і художника Пефа (П’єра Елі Фер’є) про принца де Мотордю. Саме прізвище родини де Мотордю, з якої походить головний герой, складено із двох слів: *“mot tordu”*, що означає «перекручене слово». У тексті у словах зазвичай змінюється одна буква: *boules – poules, tartes – cartes, cousins – cousins, danger – manger, chapeau – château*, в результаті чого утворюються гумористичні речення-нісенітниця:

*“Lorsque venait l’hiver, il faisait d’extraordinaires batailles de poules de neige. Et le soir, il restait bien au chaud à jouer aux tartes avec ses coussins ...dans la grande salle à danger du chapeau.”* [11]

Часто новоутворені елементи при цьому отримують цікавий смисловий зв’язок із похідним реченням, як от у наступному прикладі з парою слів *“peine – veine”*:

*– Allons, votre mauvais sang me fait beaucoup de veine!* [12]

Отже, при перекладі стилістичних засобів створення гумористичного ефекту в дитячій літературі потрібно враховувати вік цільової аудиторії, але при цьому зберігати національний колорит твору, адже дитяча література повинна виконувати не тільки розважальну, а й освітню, і виховну функції.

В подальшому планується дослідження ролі дитячої літератури у збереженні національної ідентичності (на матеріалі української та англійської літератури кінця ХХ – початку ХХІ століть).

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. О.В. Ребрій. Творчі виміри перекладу дитячої літератури – <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/25303/1/Rebriy.pdf>

2. Влахов С., Флорин С. Непереваемое в переводе – Москва «Международные отношения», 1980.
3. Jim Benton Dear Dumb Diary, Let's Pretend This Never Happened – Scholastic Inc., 2004
4. Rowling J.K. “Harry Potter and the Goblet of Fire” – Bloomsbury, 2000.
5. Ролінг Дж.К. «Гаррі Поттер і келих вогню». Перекл. з англ. В. Морозова. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2003.
6. Rowling J.K. “Harry Potter and the Prisoner of Azkaban” – Bloomsbury, 1999.
7. Ролінг Дж.К. «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану». Перекл. з англ. В. Морозова. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002.
8. Roald Dahl “The BFG”. Penguin, 1982.
9. Дал Роальд. ВДВ (Великий Добрий Велетень). Повесть. Перекл. з англ. В. Морозова за ред. І. Малковича [Пл. Кв. Блейк], – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. – 272 с.: іл.
10. Дерманський Сашко. Чудове Чудовисько. – Видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2008.
11. La belle lisse poire du prince de Motordu, Pef Folio Benjamin – <http://pageperso.3eme.free.fr/seraigra.htm>
12. Le petit Motordu, Pef Folio Benjamin – <http://pageperso.3eme.free.fr/seraigra.htm>

Стаття надійшла до редакції 10.04.2014 р.

*Рудько Е. В.*, преп.,  
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

**СЛОЖНОСТИ ВОСПРОИЗВЕДЕНИЯ СТИЛИСТИЧЕСКИХ  
ПРИЁМОВ ДОСТИЖЕНИЯ ЮМОРИСТИЧЕСКОГО ЭФФЕКТА  
В ДЕТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ (на материале украинских,  
английских и французских произведений 1980-2013 гг.)**

*Статья посвящена исследованию сложных для перевода приёмов достижения юмористического эффекта в произведениях украинской, английской, французской детской литературы конца XX – начала XXI века (1980–2013 г.г.). Рассмотрены сами приёмы, исследованы методы их перевода.*

**Ключевые слова:** *современная детская литература, стилистические приёмы, юмористический эффект, перевод.*

**DIFFICULT FOR REPRODUCING STYLISTIC DEVICES  
OF GAINING HUMOROUS EFFECT IN CONTEMPORARY CHILDREN'S  
LITERATURE (on the basis of Ukrainian, English and French  
texts of the 1980–2013<sup>th</sup>)**

*The article is devoted to the analysis of stylistic devices of gaining humorous effect in Ukrainian, English and French children's literature of the end of the 20th – the beginning of 21st (1980–2013<sup>th</sup>), which are difficult for translation. Relevant stylistic devices and ways of their translation have been investigated.*

**Key words:** *contemporary children's literature, stylistic devices, humorous effect, translation.*

УДК 81'27(65)

**Ружановська М.В.**, асп.,  
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

**ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ СИТУАЦІЇ В АЛЖИРІ**

*Стаття висвітлює особливості та складнощі мовної ситуації в Алжирі, розкриваючи проблеми функціонування на одній території трьох мов: арабської, берберської та французької. Досліджуються історичні умови, що вплинули на розвиток цих мов у Алжирі, аналізуються їхні нинішні позиції в алжирському суспільстві, а також окреслюються перспективи їхнього співіснування у майбутньому.*

**Ключові слова:** *мовна ситуація, полілінгвізм, мультиглосія, галліцизм, алжирський діалект арабської мови.*

Надзвичайна складність та особливість мовної ситуації в Алжирській Народній Демократичній Республіці полягає в тому, що ця держава була та залишається ґрунтом для розвитку трьох мов: арабської, берберської та французької, які також не є гомогенними. Тому на прикладі мовленнєвих актів жителів Алжиру можна спостерігати втілення феноменів полілінгвізму, мультиглосії, а також їхнього природного результату – код-світчінгу.

Дослідженням мовної ситуації в Магрибі<sup>1</sup>, частиною якого є Алжир, займалися такі відомі вчені, як Ф. Бензакур, Л. Біаншіні, А. Кефелек, Д. Кобе, Ш. Мудір Дахер,

---

<sup>1</sup> Географічне поняття, що позначає частину північної Африки, до якої входять Марокко, Алжир, Туніс. Разом з Лівією, Мавританією та Західною Сахарою ці країни утворюють Великий Магриб [3].